

История развития культуры
и искусства в России

СОДЕРЖАНИЕ

История культуры
и искусства в России
в XIX в.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”
Факультет романо-германської філології

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Випуск 9

Збірник наукових праць

Ужгород - 2011

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Фабіан М.П.</i> Типи етикетного спілкування в сучасній англійській мові.....	7
<i>Арделян О. В.</i> Фразеологізм як одиниця мови	9
<i>Бабелюк О. А.</i> Наративна ризома як вихідний формальний принцип постмодерністського текстотворення.....	16
<i>Бачинська А.А.</i> Особливості вживання артиклів зі словами “Language” та “Speech”.....	27
<i>Бехта І.А.</i> Репрезентативна специфіка наративної моделі у художньому просторі постмодернізму	34
<i>Боговик О.А.</i> Підходи до визначення категорії валентності. Аналіз студій вітчизняних та зарубіжних учених, присвячених дослідженню категорії валентності.....	42
<i>Богуславский С.С.</i> Предикатно-аргументная разновидность мотивации немецких футбольных терминов.....	50
<i>Бордюк Л.В.</i> Вербалізація позитивного мислення в американській організаційній культурі.....	59
<i>Буренко Т. М.</i> Конвенціональна природа мовленнєвого акту вибачення в англійському дискурсі.....	64
<i>Васильченко Е. Г.</i> Фонема /r/ в системі німецького консонантизму	69
<i>Вербицкая Т. Д., Фрумкина А.Л.</i> Особенности реализации бифонемных сочетаний гласных в языке СМИ Германии.....	75
<i>Вереш М.Т.</i> Лексичні особливості німецької фахової мови теології у давньоверхньонімецькій та середньовісньонімецькій періоди.....	83
<i>Виросткова А.</i> Распространение неологизмов английского происхождения в словацкой и русской культурной средах	90

<i>Haláček Ján.</i> Social class in contemporary british society and how it is portrayed in the newsprint media.....	93
<i>Гвоздяк О.М.</i> Мовні контакти як суттєвий чинник збагачення словникового складу	96
<i>Holyk S. V.</i> The nature and causes of language change	103
<i>Hornáková A., Hudáková A.</i> The possible influences of culture and cultural diversity.....	106
<i>Grischina T. V.</i> Glottisschlageinsatzvarietäten in der Deutschen standardaussprache.....	108
<i>Гураль О. Ю.</i> Засоби об'єктивації складників концепту ПЕРСОНАЖ у постмодерністських романах М.Аміса.....	121
<i>Дакаленко О. В.</i> Органика образу и идеи в философском мире позирования немецкого барокко XVII века.....	132
<i>Dančišinová L.</i> Evaluative potential of reporting verbs and interactive character of academic writing.....	141
<i>Дёмина Н.Е.</i> Вариативные особенности энергетической структуры аргументативных диалогических единств.....	145
<i>Демчук Н.М.</i> Особливості ієрархізації базових концептів маркетингу у французькій мові.....	153
<i>Домброван Т.І.</i> Діахронічна лінгвосинергетика: статус, задачі та основний понятійний та термінологічний апарат	162
<i>Драбов Н. Ю.</i> “Хибні друзі перекладача” як одна з проблем вивчення та навчання англійської мови.....	168
<i>Duruttyová M.</i> Parallel multilingual corpora and their advantages for translators and researchers.....	175
<i>Evinová N.</i> Portrayal of British society in humor.....	178
<i>Есенова Е.Й.</i> Способи відтворення англійської середньоязикової та фарингальної фонем графічними засобами української мови.....	181

УДК 801.1

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЯЗИКОВОЇ
ТА ФАРИНГАЛЬНОЇ ФОНЕМ ГРАФІЧНИМИ
ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Есенова Е.Й.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Процес запозичення лексичних одиниць з однієї мови в іншу є неминучим наслідком усного та письмового спілкування представників різних народів. У чужому мовному середовищі запозичені слова видозмінюються, їхня фонетична та графічна форми дещо перебудовуються, наближаючись до фонетики та графіки мови-реципієнта. Це явище пояснюється тим, що фонетичні та графічні системи двох мов, що контактують у процесі запозичення, подекуди значно відрізняються одна від одної.

Явище фонетичної асиміляції полягає в тому, що запозичені лексеми змінюють свій фонетичний вигляд відповідно до норм вимови мови-реципієнта. При цьому відбувається „звукове та акцентне уподібнення запозичень словам мови-реципієнта” [Комлев 1972 : 32]. З фонетичною адаптацією тісно пов'язана його графічна та орфографічна адаптація. Перша полягає у „передачі графічного вигляду слова за допомогою графічних засобів мови-реципієнта” [Гринів 1982 : 119] Суттю другої є пристосування запозичених лексем до орфографічних норм мови-реципієнта.

Питання нормалізації та асиміляції слів англійського походження в українській мові залишаються невирішеними. З цієї причини перед сучасним мовознавством постала важлива проблема: дослідження особливостей фонетичної, графічної, граматичної, лексичної та семантичної асиміляції запозичених лексем у мові-реципієнті. У свою чергу, ця проблема має тісний зв'язок із деякими загальними питаннями мовознавства, зокрема питаннями мовних контактів, практичної транскрипції та транслітерації, варіативності запозичень у мові-реципієнті тощо.

Певні аспекти функціонування та асиміляції англіцизмів в українській мові отримали висвітлення у лінгвістичній літературі. Однак у цих дослідженнях більше уваги приділялось словотворчому, семантичному та етимологічному аспектам. Що стосується фонетичного та графічного аспектів, то вони розглядалися здебільшого на матеріалі власних назв (див. Гудманян [1999], Мозговий [1986]). Але якщо з питань фонетичної та графічної адаптації англійських власних назв в українській мові існує декілька фундаментальних досліджень, то розгляд цієї проблеми на базі апелювальної лексики обмежується періодичними публікаціями.

Мета даної статті зумовлена насамперед великою кількістю невирішених питань у галузі проблематики взаємодії мов. Конкретною метою нашого

дослідження є проведення фонетико-графічного аналізу варіантів передачі апелятивів англійського походження, у складі яких є середньоязикова фонема [j] та фарингальна фонема [h] графічними засобами української мови. Ми спробуємо також узагальнити отримані результати та зробити висновки щодо найраціональнішої передачі англіцизмів-апелятивів, які містять ці фонемні графікою української мови.

Для досягнення цієї мети ми поставили ряд завдань, серед яких варто наголосити на наступних: 1) зробити зіставний аналіз наведених вище англійських фонем з їх відповідниками в українській мові; 2) виявити варіанти графічних виражень цих фонем та їх сполучень в рамках проаналізованого нами мовного матеріалу; 3) визначити варіанти їх української передачі; 4) зробити узагальнення щодо найраціональнішої передачі даних фонем графікою української мови при трансформації нових англіцизмів.

Англійський звук [j] та український [й] є середньоязиковими щілинними центральними сонантами. Вони також є близькими за своєю артикуляцією. Різниця між ними насамперед у тому, що англійський звук [j] зустрічається лише у позиції перед голосними, в той час як українська фонема [й] може зустрічатися не тільки перед голосними, але й після них. Загальна кількість графічних виражень цієї фонемі — 23, загальна кількість варіантів української передачі — 33. Ми говоримо тут про загальну кількість, оскільки відтворення фонемі [j] не можна розглядати ізольовано, а лише у сполученні з голосними. Нами зафіксовано 10 таких сполучень, кожне з яких має свої варіанти графічного вираження та, відповідно, свої варіанти української передачі.

Варіанти сполучень фонемі [j] з голосними можна поділити на 2 групи:

1. [j] + монофтонг: [j+ɔ], [j+æ], [j+u], [j+u:], [j+o], [j+o:], [j+ʌ], [j+a:].
2. [j] + дифтонг: [j+ɔu], [j+uɔ].

У практиці передачі графічними засобами української мови англійська фонема [j] у сполученні з монофтонгами та дифтонгами реалізується різними способами залежно від її позиції у слові. Розглянемо основні з них.

1. Фонема [j] у комбінації з голосними передається однією літерою — а) на початку слова:

[j+æ]	ya — я	yankee [jæŋki] — янки,
[j+u]	yu — ю	yuppi [ˈju:pi] — юппі,
[j+o:]	yaw — я	yawl [jo:l] — ял;

- б) у середині слова:

[j+u]	u — ю	producer [prɔˈdju:sɪ] — продусер,
[j+u:]	u — у	humor [ˈhju:mɪ] — гумор,
[j+u:]	ew — ю	steward [ˈstju:əd] — стюард,
[j+uɔ]	u — у	puritan [ˈpju:ɪtɪn] — пуританин.

2. Фонема [j] у комбінації з голосним передається апострофом (') з літерою, що позначає два звуки, — а) у середині слова:

- [j+u] u — 'ю distributor [di'stribjutɔ] — дистриб'ютор,
 [j-u:] u — 'ю computer [kəm'pjʊ:tɪ] — комп'ютер,
 [j+uɔ] u — 'ю security [si'kjʊəriti] — сек'юриті;

б) в кінці слова:

- [j+u:] ue — 'ю barbecue ['bɑ:bikju:] — барбек'ю.

3. Фонема [j] у комбінації з голосним передається сполученням м'якого знаку (ь) з літерою, що позначає два звуки, в кінці слова —

- [j+u:] ew — ью mildew ['mildju:] — мільдю.

4. Фонема [j] у комбінації з голосними передається —

а) сполученням двох голосних літер у середині слова:

- [j+ɔ] ie — ie Alien Bill ['eiljən bil] — алієн-білл,
 [j-æ] ia — ia pianola [ˌpjæ'nɔlə] — піанолa,
 [j+uɔ] ua — ua spiritual ['spiritjuəl] — спірітуал;

б) сполученням голосної та приголосної літер на початку слова:

- [j+u:] eu — ев ephruism [ˌju:fju:izm] — еффуїзм,
 [j+u:] eu — ев eugenics [ju:'dʒeniks] — евгеніка,
 [j+uɔ] eu — ев eurodollar [ˌjuɔ'ɔlə] — євродолар,
 [j+uɔ] eu — ев eurodesign [ˌjuɔ'ɔdizɪn] — євродизайн,
 [j+o] yach — ях yachtman ['jɔtsmən] — яхтсмен.

5. Фонема [j] у комбінації з голосними передається голосною +Й або ж Й+голосною —

- [j+ɔ] iu — іу promethium [prɔ'mi:θjən] — прометій,
 [j-u:] eu — еу neutron ['nju:trɔn] — нейтрон,
 [j+o] yo — іо yoghurt ['jogɔ] — іогурт,
 [j-ɔn] yeo — іо yeoman [ˌjɔmən] — іомен.

6. Фонема [j] у комбінації з голосною передається різними комбінаціями голосних та приголосних літер, у склад яких входить літера P, —

- [j+o:] yor — іор Yorkshire [ˌjɔ:kʃɪɔ] — іоркшир,
 [j+a:] yar — яр yard [jɑ:d] — ярд.

Як видно з наведених прикладів, англійська фонема [j] у комбінації з голосним звуком реалізується різними способами української передачі. Деякі з цих способів не знаходять фонологічної підтримки. Аналізуючи відворення фонему [j] у комбінації з голосними засобами української мови, ми звернули увагу на те, що ці сполучення можуть зустрічатися у різних позиціях у слові: на початку, у середині, в кінці. Саме позиція даного звука буде впливати на основні правила передачі запозичених англійських слів, що мають у своєму складі фонему [j], графічними засобами української мови (враховуючи рекомендації стереотипного видання Українського правопису [102 — 103]).

Отже, англійську фонему [j] у комбінації з голосними доцільно передавати:

1) Літерами Я, Ю, Є, І або сполученням ЙО, якщо звук [j] є на початку слова:

- yankie — янкi, yippi — юпi, yeoman — іомен.

2) Сполученням апострофа (') та літер Я, Ю, Є, І у середині та на кінці слова, коли звук [j] стоїть після приголосних, що передаються на українську мову літерами Б, П, В, М, Г, І, К, Х, Ф, Ж, Ч, Ш, Р:

distributor — дис'триб'ютор, *computer* — комп'ютер.

3) Сполученням м'якого знака (ь) та літер Я, Ю, Є, І, ЙО у середині та на кінці слова, коли звук [j] стоїть після приголосних, що передаються на українську мову літерами Д, Т, З, С, Л, Н. *mildew* — мільдьо.

Звернемо особливу увагу на варіанти відтворення фонемі [j] у комбінації з деякими голосними, у графічне вираження яких входить літера R, яка зазвичай передає довготу голосного на початку слова. У цих випадках її слід зберігати в українській передачі: *Yorkshire* — йоркшир, *yard* — ярд.

Англійська фонема [h] є фарингальним щільним фрикативним приголосним. Українська фонема [r] має такі ж самі фонологічні властивості. Єдина різниця між цими звуками полягає у тому, що англійський звук є глухим, в той час як український належить до дзвінких приголосних. Дана англійська фонема має лише одне графічне вираження, яке реалізується трьома варіантами української передачі. Фонема [h] здебільшого передається двома літерами в українській мові: літерою Г та літерою Х. Наприклад:

h — *x* *hockey* / *hoki* — хокей, *h* — *z* *heat* [hi:t] — зіт.

Використання української літери Х для передачі англійського звука [h] можна пояснити тим, що в українській абетці довгий час була відсутня літера Г для позначення задньоязикового звука [r]. Тому літеру Г, як правило, використовували для передачі англійського [g], а літеру Х — для відтворення фарингального звука [h]. Ця тенденція походить від подібного використання аналогічних літер у російській орфографії.

Український звук [x], що на письмі передається літерою Х, є задньоязиковим щільним фрикативним приголосним, а український фарингальний звук [r] має багато спільного з англійським [h], оскільки збігається з ним за своїми фонологічними ознаками, хоча в артикуляції цих звуків є певні відмінності. Таким чином, якщо зіставити дві українські фонемі з англійською [h], то найбільш прийнятною з фонологічної точки зору є передача англійського фарингального звука [h] українським фрикативним [r], що передається на письмі літерою Г. Наприклад:

h — *z* *handball* ['hændbo:l] — гандбол,

h — *z* *free-holder* ['fri:həuldə] — фригольдер.

Детально розглянувши усі способи відтворення англійської середньоязикової та фарингальної фонем, які містяться у складі прототипів запозичених українською мовою лексем англійського походження, можемо зробити наступні висновки:

1. Англійський середньоязиковий звук [j] у комбінації з голосними доцільно передавати керуючись рекомендаціями сучасного Українського правопису, враховуючи позицію цього звука у слові, що стало прототипом запозиченої в українську мову лексеми (див. вище).

2. Англійський фарингальний звук [h] найраціональніше відтворювати за допомогою української літери Г, що передає на письмі звук [g], який є найближчим до англійського [h] відповідником за своїми фонологічними характеристиками

Питання відтворення апелятивів англійського походження в українській мові є досі не вирішеними. Певні рекомендації стосовно передачі окремих орфограм та звуків існують, однак уніфікованої системи фонографічної передачі і досі не розроблено. Це призводить до того, що в українській мові зростає кількість фонетичних та орфографічних варіантів англіцизмів-апелятивів. Тому проведення подальших досліджень у цій галузі має неабиякі перспективи.

Література

1. Гринёв С. В. Терминологические заимствования (краткий обзор состояния вопроса) / С. В. Гринёв // Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. — М. : Наука, 1982. — С. 108 — 135.
2. Гудманян А. Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови / А. Г. Гудманян. — Ужгород : Ліра, 1999. — Кн. 2. — 560 с.
3. Комлев В. И. Фонетическое, орфографическое и морфологическое освоение французских заимствований в немецком языке: дис ... канд филол. наук: 10.02.15 / Комлев В. И. — Л., 1972. — 220 с.
4. Мозговой В. I Взаємодія мов і процеси адаптації іншомовної топонімії / В. I. Мозговий // Мовознавство. — К. : Наукова думка, 1986. — № 4. — С. 22 — 28.
5. Український правопис. — К. : Наукова думка, 1996. — 5 вид. — 238 с.

Summary

The article is devoted to some essential problems of phonetical and graphical assimilation of English borrowings in Ukrainian. The English phonemes have different variants when transformed into Ukrainian graphemes. Comparative phonological analysis of some English phonemes and their possible Ukrainian substitutes is presented in the given article. Some general problems of phonetical and graphical assimilation of English borrowings in Ukrainian are also dealt with.